

ЗОБРАЖЕННЯ ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВО-ПРАВОВОГО ПІЗНАННЯ

Тарасюк А.Ю.,

здобувач вищої освіти

третього освітньо-наукового рівня «Доктор філософії»

за спеціальністю 081 «Право»

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

ORCID: 0009-0008-7115-1072

Тарасюк А.Ю. Зображення людини як об'єкт науково-правового пізнання.

В статті автором акцентовано увагу на актуальності дослідження зображення людини як особливого об'єкту науково-правового пізнання, що потребує концептуального аналізу через призму наукових поглядів та підходів. Відзначено, що у зв'язку з постійними змінами у соціально-правовій ситуації, інформаційному просторі, розвитку напрямів діджиталізації, цифровізації актуалізуються питання визначення місця людини у відповідних процесах, закріплення, охорони та захисту основоположних прав людини, а також належного рівня адаптації законодавства до нових реалій. Розуміння та вивчення різних концепцій, наукових поглядів відносно даного питання надасть змогу з'ясувати особливості зображення людини як об'єкту науково правового пізнання.

Обґрунтовано, що в пізнавальному плані важливо провести аналіз досліджуваного феномену крізь призму наукових поглядів та концепцій, що дозволить узагальнити його властивості та в подальшому удосконалити визначення. Вказаний вектор наукового пізнання дозволить перш за все посилити методологічну основу подальшого дослідження зображення людини, визначити чіткі межі предмету наукового пізнання, встановити пізнавальні закономірності зображення людини. У змісті роботи проведено аналіз зображення людини як особливого феномену, визначено доктринальні підходи до його розуміння.

Зроблено висновок про те, що правові аспекти зображення людини як науково-дослідницька проблематика розкриті в юридичній науці досить фрагментарно, мають плюралістичний характер доктринального розуміння, потребують посилення наукового правового дослідження, особливо в частині загальної концептуалізації такого наукового пізнання, мають об'єктивно зумовлений пізнавальний характер, відзначаються глибокими системно-структурними зв'язками.

Ключові слова: зображення, зображення людини, права людини і громадянина, право людини на зображення.

Tarasiuk A.Yu. Image of a person as a object of scientific and legal cognition.

In the article, the author focuses on the relevance of the study of the image of a person as a special object of scientific and legal cognition, which requires a conceptual analysis through the prism of scientific views and approaches. It noted that in connection with the constant changes in the social and legal situation, the information space, and the development of digitization, the issues of determining the place of a person in the relevant processes, of fundamental human rights, as well as the appropriate level of adaptation of legislation to new realities are becoming more and more relevant. Understanding and studying of various concepts, scientific views regarding this issue will make it possible to clarify the peculiarities of the image of a person as an object of scientific and legal cognition. It is substantiated that in cognitive terms it is important to conduct an analysis of the studied phenomenon through the prism of scientific views and concepts, which will allow to generalize its characteristics and improve the definition. This vector of scientific cognition will allow, first of all, to strengthen the methodological basis for further research of the human image, to define clear boundaries of the subject of scientific cognition, and to establish its cognitive patterns. The article analyzes the image of a person as a special phenomenon identifies, doctrinal approaches to its understanding. The author concluded that the legal aspects of the image of a person as a scientific research problem are research in legal science in a rather fragmentary manner, have a pluralistic nature of doctrinal understanding, require strengthening of scientific legal research, especially in of the general conceptualization of such scientific cognition, have an objectively determined cognitive nature, characterize by deep systemic and structural.

Key words: image, image of a person, human and citizen rights, the human right to image.

Постановка проблеми. Одне із центральних місць в системі наукового пізнання правових явищ і процесів займають питання пов'язані із з'ясуванням змісту наукової доктрини щодо досліджуваного правового явища чи процесу. Адже саме вони надають можливість визначити змістовні, понятійні характеристики та встановити інші особливості досліджуваного явища чи процесу. Зокрема науковий інтерес відповідної публікації становлять саме питання дослідження зображення людини як особливого об'єкту науково- правового пізнання. На даний момент витребуваність такого напряму дослідження обумовлена тим, що право людини на зображення є, на сьогодні, особливим різновидом прав (можливостей) кожної людини. Специфіка права людини на зображення зумовлюється насамперед його особистим немайновим характером, що особливо актуалізується як в правовому, так і в соціальному плані в нинішніх умовах розвитку сучасного інформаційного та техніко-діджиталізаційного середовища. Тому належний рівень реалізації відповідного права, його охорони та захисту в першу чергу потребують з'ясування доктринальних основ його розуміння тощо.

Зазначене підкреслюється і поглядами вчених, де відзначається, що необхідність визначення пізнавальних аспектів зображення людини зумовлена і практичними аспектами, зокрема на сьогодні все ще залишаються неврегульованими на рівні законодавства України і багато інших базових питань пов'язаних з визначенням терміну зображення людини, порядку його використання самим автором, третіми особами тощо [1, с. 63].

Тому **метою**, відповідної наукової роботи є з'ясування стану наукового дослідження зображення людини як особливого правового феномену.

Виклад матеріалу дослідження. Доктринальне розуміння зображення людини як правового явища має багатоаспектний характер, що зумовлено, на наше переконання, його міждисциплінарним поширенням та використанням. Відповідне поняття – «зображення людини» має надзвичайно широкий спектр використання, який навіть не обмежується його застосуванням в сфері юридичної науки та практики. Тому, поняття «зображення людини» може набувати абсолютно різноманітних смислових аспектів залежно від контексту його використання, застосування, оприлюднення тощо. Така багатоаспектність відповідного поняття вказує на те, що на сьогодні в наукових джерелах сформувались різноманітні підходи до розуміння та визначення зображення людини, відобража-

ючи в собі специфіку самих зображень, як зовнішнього відображення ключових індивідуалізованих особливостей зовнішності людини чи окремих частин її тіла, сфери їх використання, носіїв тощо. А це в свою чергу певною мірою ускладнює обґрунтування уніфікованого підходу до розуміння зображення людини, поширює практику формулювання окремих уявлень щодо нього, в тому числі в залежності від сфери його використання.

З метою з'ясування найбільш чіткого визначення зображення людини, доцільно, насамперед, звернутися до словникового тлумачення відповідних слів. Так, у тлумачному словнику слово «зображення» вживається в декількох значеннях: 1) дія за значенням зобразити, зображати; 2) картина, малюнок, відбиток, фотографія і т. ін. [2]. Як бачимо зміст відповідного терміну передбачає як здійснення певної діяльності спрямованої на відтворення чогось, так і позначає певний об'єкт, тобто малюнок, фото, що містить певну інформацію про нього. В свою чергу слово «зобразити» в тлумачному словнику вживається в значеннях: 1) відтворювати, передавати кого-, що-небудь у художніх образах (у літературі, скульптурі, живописі, музиці і т. ін.). // Показувати на сцені, створювати сценічний образ. // Наслідуючи мову, жести, наочно певним чином; 2) робити відбиток, схему, креслення і т. ін. з чого-небудь; креслити. // Бути відбитком, схемою, фотографією і т. ін. кого-, чого-показувати, копіювати кого-, що-небудь. // Бути художнім відображенням чого-небудь (про твори мистецтва, літератури). // Описуючи кого-, що-небудь, характеризувати» [3, с. 380]. В свою чергу слова «відобразити» і «відобразити» тлумачаться як такі, що дозволяють: показувати кого-, що-небудь засобами слова, живопису, гри; Те саме, що віддзеркалювати; відбивати; // перен. Виявляти, виражати в собі певні якості, властивості; відбивати щось [4].

Як бачимо тлумачення відповідних понять вказує на те, що зображення людини в загальному розумінні розглядається як:

- здійснення дії, спрямованої на відтворення (передачу) будь-якими способами (художніми, цифровими), в будь-який час, будь-який образ людини (сценічний, художній, офіційний, публічний, приватний);
- певний «об'єкт» (відео, фото, картина, малюнок, скульптура), який містить (несе) інформаційну складову про зображувану людину тощо.

Таким чином зображення людини є не що іншим, як відображенням індивідуальних ознак (особливостей) людини, яка зображується в будь-якому форматі доступному для візуального сприйняття. Тому, будь яке зображення людини є певною інформацією про зображувану людину.

ну, а саме про її індивідуалізуючі ознаки, яка надає змогу ідентифікувати як людину, так і окремі її частини тіла, властивості тощо з-поміж собі подібних.

Разом з тим, значну кількість доктринальних підходів щодо розуміння зображення людини складають питання пов'язані із дослідженням понятійно-категоріальних характеристик. Зокрема, питання з'ясування термінологічних аспектів, розуміння поняття та природи відповідної категорії склали науковий інтерес таких вчених як: О.О. Кулініч, Д.Г. Чайников, [5, с. 89–96; 6, с. 173–176; 7, с. 355–358]. Проте більшість наукових досліджень вчених присвячується з'ясуванню окремих проблемних питань зображення людини, зокрема таких як: 1) право на зображення і характеристика змісту цього права [8, с. 334–335; 9, с. 349–359; 10, с. 202; 11, с. 16–21]; 2) природа та значення права на зображення, зокрема надається наукова характеристика змістовним аспектам права людини на зображення, аналізуються ті чи інші правомочності, що включають відповідне право [12, с. 206; 11, с. 16–21]; 3) особливості правового регулювання права людини на своє зображення [13]; 4) специфіка здійснення прав людини на своє зображення [14, с. 110–114; 15]; 5) фотографічний твір як засіб фіксації зображення людини та його правовий вимір тощо. Зокрема цикл наукових робіт вітчизняних дослідників-правознавців визначають фотографічний твір як особливий об'єкт авторського права, окремо визначається оригінальність фотографічного твору, зміст та особливості авторського права на фотографічні твори через призму аналізу права фізичної особи на власне зображення, надаються наукові та практичні рекомендації щодо критеріїв правомірності створення та використання фотографічних творів тощо [16, с. 50–57; 17; 18, с. 161–165; 19, с. 110–114; 20, с. 25–28].

Цікавими також є наукові дослідження феномену зображення людини, які проведені крізь призму категорії «інформація», де зображення людини визначається як відображення сукупності певної інформації про зовнішність, стан, умови життєдіяльності конкретної людини. Тому наукові роботи, тематика і зміст яких стосуються дослідження інформації, персональних даних особи є значним науковим доробком, що є ґрунтовною основою для характеристики тих чи інших аспектів зображення людини як особливого об'єкту правової науки [21, с. 192–200; 22, с. 87–92].

Окрему увагу слід також звернути на блок пізнавальних питань, що стосуються дослідження практики ЄСПЛ в сфері захисту прав осіб на власне зображення, порядок його використання третіми особами тощо [23, с. 76–80; 24].

Висновки. Проведений аналіз наукових розробок зображення людини крізь призму наукових поглядів, надає можливість зазначити, що правові аспекти зображення людини як науково-дослідницька проблематика: розкриті в юридичній науці досить фрагментарно, переважно наукові дослідження представлені широким колом авторських наукових розробок тих або інших правових аспектів зображення людини; мають плюралістичний характер доктринального розуміння, що зумовлено неоднозначністю підходів до визначення самого поняття «зображення людини», які представлені в юридичній науці з точки зору його інформаційного, ідентифікаційного, індивідуалізованого або функціонального сприйняття; потребують посилення наукового правового дослідження, особливо в частині загальної концептуалізації такого наукового пізнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Улітіна О. Строк дії авторського права на фотографічні твори: проблемні питання. *Національний юридичний журнал: теорія і практика* (National law journal: theory and practice) 2015. С. 63–67. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/3/part_1/14.pdf (дата звернення: 12.11.2023 р.).
2. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/zobrazhennja> (дата звернення: 17.09.2023).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови /уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь, 2001. 1440 с.
4. Портал української мови та культури / СловникUA. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B0%D1%82%D0%B8> (дата звернення: 12.02.2023).
5. Кулініч О.О. Поняття та ознаки фізичної особи як нематеріального блага. *Університетські наукові записки*. 2016. № 58. С. 89–96.
6. Чайников Д.Г. Правовая природа изображения как объекта гражданского права. *Проблеми цивільного права та процесу*: матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора О.А. Пушкіна (22 травня 2010 р.). Харків, 2010. С. 173–176.
7. Романченко Т.С. Зображення як об'єкт особистого немайнового права фізичної особи. *Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права* (Матвєєвські цивілістичні читання): матеріали міжнародної наук.-практ. кон-

- ференції (м. Київ, 16 вересня 2010 р.). Київ, КНТ, 2011. С. 355–358.
8. Докучаєва О.В. Зміст особистого немайнового права на зображення. *Проблеми цивільного права та процесу (пам'яті проф. О.А. Пушкіна)* : матеріали міжнародної наук.-практ. конференції (26 травня 2007 р.) ; за ред. В.А. Кройтора, Р.Б. Шишки, Є.О. Мічуріна. Харків. : ХНУВС, 2007. С. 334–335.
 9. Кулініч О.О. Авторське право на фотографічні твори та право фізичної особи на власне зображення: визначення напрямків наукового дослідження. *Наукові праці Національного університету Одеська юридична академія*. 2012. № 12. С. 349–359.
 10. Малюга Л.В. Особисті немайнові права фізичних осіб в цивільному праві: теоретичні основи та проблеми правового забезпечення : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Київ, 2004, 202 с.
 11. Бірюкова А.Г., Сало Д.С. Деякі аспекти права на зображення фізичної особи як особистого немайнового права. *Правові горизонти / Legal horizons*, 2020. Вип. 23 (36). С. 16–21. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/81098/1/Bi%60ryukova_deyaki%60_aspekti_zakhistu.pdf (дата звернення: 28.10.2022 р.).
 12. Юркевич Ю.М., Дутко А.О. та ін. Особисті немайнові права особи : навч. посібник / за ред. А.О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021 444 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3836/3/%D0%9E%D0%9D%D0%9F%D0%9E--%D0%92%D0%95%D0%A0D0%A1%D0%A2%D0%9AD0%90.pdf> (дата звернення: 23.10.2022 р.).
 13. Шадська У. Правовий аналіз регулювання права людини на своє зображення. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Personal_Photo_A5.pdf (дата звернення: 29.10.2022 р.).
 14. Сліпченко С.О. Надання згоди фізичною особою, що зображена на фотографії, як юридичний факт за ЦК України. *Право України*. 2008. № 3. С. 110–114.
 15. Волков Н.В. Цивільно-правові засоби індивідуалізації фізичних осіб : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2008. 19 с.
 16. Кметик-Подубінська Х. Фотографічний твір як об'єкт правової охорони. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2022. Вип. 74. С. 50–57.
 17. Томаров І. Оригінальність фотографії у судовій практиці. URL: <http://www.legalshift.com.ua/?p=948>.
 18. Тарасенко Л.Л. Об'єкти авторського права в цифровому середовищі: актуальні питання для національної безпеки. *Інтелектуальна власність як складова системи забезпечення національної безпеки*: ел. зб. матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. «Інтерн-міст Київ-Дніпро». Київ, 2022. С. 161–165.
 19. Дорожко Г., Кіф'юк Є. Питання охорони та захисту цифрових фотографічних творів. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 4. С. 25–28.
 20. Улітіна О.В. Деякі питання авторського права на фотографічні твори: свобода панорами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2015. № 34 (1). С. 116–119.
 21. Каретник О. До питання про правову природу персональних даних фізичної особи: цивілістичні аспекти. *Право України*. 2014. № 9. С. 192–200. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/Zurnal_2014/pravo_ukr_9_2014.pdf#page=192 (дата звернення: 16.02.2023 р.).
 22. Кардаш А.В. Інформація про особу та персональні дані: окремі аспекти співвідношення. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 4. С. 87–92. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_4_15.pdf (дата звернення: 16.02.2023 р.).
 23. Блажівська, О.Є. Практика ЄСПЛ щодо захисту майнових інтересів фізичної особи у разі використання зображення, імені, інших ознак, як її індивідуалізують. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Право*, 2018. Т. 1. Вип. 53. С. 76–80.
 24. Сенюта І. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Харків : Фактор, 2020. 192 с.